

**Program Tasarımı Yaklaşımları Bağlamında Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Din
Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı**

Türkiye Century Education Model Religious Culture and Moral Knowledge
Course Curriculum in the Context of Program Design Approaches

Muzaffer ÜZÜMCÜ

Doç. Dr., Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi Din Eğitimi ABD,
Assoc. Prof. Dr., Tekirdag Namik Kemal
University, Faculty of Theology, Department
of Religious Education
muzumcu@nku.edu.tr
ORCID: 0000-0002-7181-2351

Süleyman ABANOZ

Dr. Öğretim Üyesi, Selçuk Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi Din Psikolojisi ABD,
Asst. Prof., Selcuk University,
Faculty of Theology, Department of
Psychology of Religion
abanoz_s@hotmail.com
ORCID: 0000-0002-4466-7080

DOI: 10.56720/mevzu.1495250

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 3 Haziran / June 2024

Kabul Tarihi / Date Accepted: 3 Eylül / September 2024

Yayın Tarihi / Date Published: 15 Eylül / September 2024

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Eylül / September

Atf / Citation: Üzümcü, Muzaffer, Abanoz, Süleyman. "Program Tasarımı Yaklaşımları Bağlamında Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı". *Mevzu: Sosyal Bilimler Dergisi*, 12 (Eylül 2024): 795-826.
<https://doi.org/10.47424/10.56720/mevzu.1495250>

İntihal: Bu makale, ithenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by ithenticate. No plagiarism detected.
web: <http://dergipark.gov.tr/mevzu> | <mailto:mevzusbd@gmail.com>

Copyright © CC BY-NC 4.0

Öz

Eğitim programı okullardaki eğitsel uygulamaların temelini oluşturur. Bu programlar öğrenen, konu veya problemten biri veya birkaçı temel alınarak tasarlanmaktadır. Nitekim 2024 yılında yayımlanan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (DKAB) dersi öğretim programında öğrenci, problem ve beceri merkezli bir program tasarımının esas alındığı görülmektedir. Bu çalışmanın amacı söz konusu DKAB dersi öğretim programı hazırlanırken dikkate alınan program tasarımı yaklaşımlarının programdaki yansımalarının sosyal ve psikolojik faktörler ekseninde değerlendirilmesidir. Bu çerçevede araştırmanın temel problemi öğrenen ve problem merkezli program tasarımı modellerinin sosyal ve psikolojik açıdan DKAB dersi öğretim programında ne ölçüde belirleyici olduğunu ve nasıl uygulandığını ortaya koymaktır. Bu çalışma nitel olarak kurgulanmış ve doküman analizi yöntemine başvurulmuştur. Çalışmanın temel dokümanı 2024 tarihli DKAB Dersi (4-8. Sınıf) Öğretim Programı'dır. Aslında 2000'li yıllardan itibaren DKAB Dersi Öğretim Programı tasarlanırken konu merkezli yerine öğrenen ve problem merkezli yaklaşımların tercih edilmesi sosyal ve psikolojik faktörleri daha belirleyici hâle getirmektedir. En son 2024 yılında değiştirilen DKAB dersi öğretim programının bütüncül eğitim yaklaşımını temele alması öğrenen ve problem merkezli program tasarımlarının din derslerindeki yansımalarının artacağına önemli bir işareti olarak görülebilir. Ayrıca öğretim programının felsefesini ve kuramsal temellerini açıklayan ortak bir metin hazırlanması yeni ve olumlu bir uygulamadır. 2024 programında bilmeye değil becerilere odaklanılmış; öğrenme çıktıları ile yapabilmeye önem verilmiştir. Bu süreçte de öğretmenin rehber rolü sürdürülmüş öğrenciyi aktif kılacak çalışmalar planlaması ve öğrencinin dikkatini çekecek etkinlikler organize etmesi hedeflenmiştir. 2024 DKAB Dersi Öğretim Programı'nın içeriğinde günlük yaşamdan örnekler verilmesi problem merkezli tasarımın; öğrencinin gelişim seviyesi ve ihtiyaçlarına odaklanması öğrenen merkezli tasarımın dikkate alındığını göstermektedir. Ayrıca her üniteye eklenen okul temelli planlama ile öğretmenin sadece öğrenme-öğretme ve ölçme değerlendirme aşamalarında değil programın oluşturulmasında da aktif bir rol alması; öğrencilerin ve eğitim çevresinin özelliklerini programa yansıtması beklenmektedir. Bu çalışmada bir yandan öğrenen ve problem merkezli tasarımların DKAB dersi öğretim programına yansımaları

tartışılırken diğer taraftan bu tasarımların din öğretiminde daha verimli bir şekilde nasıl uygulanabileceğiyle ilgili önerilere yer verilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Din Eğitimi, Din Psikolojisi, Öğretim Programı, Program Geliştirme, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı.

Abstract

The educational program forms the foundation of instructional practices in schools. These programs are designed based on one or several of the learner, subject, or problem. Indeed, the 2024 Religious Culture and Moral Knowledge (RCMK) course curriculum reflects a program design centered on the student, problem, and skills. The purpose of this study is to evaluate the reflections of the program design approaches considered in the preparation of the RCMK course curriculum in terms of social and psychological factors. In this context, the main problem of the research is to reveal the extent to which learner-centered and problem-centered program design models are influential in the RCMK course curriculum from social and psychological perspectives and how they are implemented. This study is designed qualitatively, utilizing the document analysis method. The primary document of the study is the 2024 RCMK Course Curriculum (Grades 4-8). Since the 2000s, the preference for learner-centered and problem-centered approaches over subject-centered approaches in the design of the RCMK Course Curriculum has made social and psychological factors more decisive. The most recent revision of the RCMK course curriculum in 2024, which is based on a holistic educational approach, can be seen as an important indicator that the reflections of learner-centered and problem-centered program designs in religious education courses will increase. Additionally, the preparation of a common text explaining the philosophy and theoretical foundations of the curriculum is a new and positive development. The 2024 program focuses on skills rather than knowledge, emphasizing the importance of doing rather than merely knowing through learning outcomes. During this process, the teacher's role as a guide is maintained, with the aim of planning activities that will engage students and organizing events that will capture their attention. The inclusion of examples from daily life in the content of the 2024 RCMK Course Curriculum indicates the consideration of problem-centered design, while the focus

on the student's developmental level and needs demonstrates the attention to learner-centered design. Furthermore, with the addition of school-based planning to each unit, it is expected that the teacher will take an active role not only in the teaching-learning and assessment stages but also in the development of the curriculum, reflecting the characteristics of the students and the educational environment in the program. This study discusses the reflections of learner-centered and problem-centered designs in the RCMK course curriculum while also providing suggestions on how these designs can be more effectively implemented in religious education.

Keywords: Religious Education, Psychology of Religion, Curriculum, Program Development, Religious Culture and Ethics Course Curriculum.

Yazar Katkıları	Çalışmanın Tasarlanması / <i>Conceiving the Study</i> : MÜ (%50), SA (%50) Veri Toplanması / <i>Data Collection</i> : MÜ (%50), SA (%50) Veri Analizi / <i>Data Analysis</i> : MÜ (%50), SA (%50) Makalenin Yazımı / <i>Writing up</i> : MÜ (%50), SA (%50) Makale Gönderimi ve Revizyonu / <i>Submission and Revision</i> : MÜ (%60), SA (%40)
------------------------	---

Giriş

Bir işi istenilen zamanda ve özellikle gerçekleştirmek için öncelikle ne yapılacağına, nasıl yapılacağına, neden yapılacağına ve hedefe ulaşma düzeyinin nasıl tespit edileceğine karar vermek gerekir. Bu amaçla bir işe karar verilirken öncelikle amaç belirlenmeli sonra amaca ulaştıracak olan malzeme ve imkânlar gözden geçirilmeli ve amaca ulaşmanın yollarına karar verilmelidir. Son olarak da tüm bunların amaca ulaştırmadaki rolünü tespit etmek için sonucun değerlendirilmesi gerekir. Öğretimde program geliştirme de tam olarak bu faaliyete karşılık gelmektedir. Yani program geliştirme; öğretimde hangi amaçlarla, neyin, nasıl öğretileceği ve sonuçta yapılan öğretimin hangi ölçme araçlarıyla ölçülüp değerlendirileceğinin tespit edildiği aşamayı ifade etmektedir.

Farklı isimlendirmeler olmakla birlikte uzmanların çoğu program geliştirme sürecinin dört aşaması olduğunu dile getirir. Bunlar hedef (amaç/kazanım)

belirleme, içerik tespiti, öğrenme-öğretme süreçlerine karar verme ve ölçme değerlendirme aşamalarıdır.¹ Eğitimin öznesinin de nesnesinin de insan olduğu düşüncesini destekler şekilde Millî Eğitim Bakanlığının 2024 yılında hazırladığı Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nin de temelinde insan olduğu vurgulanmaktadır.² İnsanın bir yandan içinde yaşadığı topluma uyum sağlaması yani kültürlenmesi ve sosyalleşmesi diğer taraftan kendini tanınması, ilgi, yetenek ve sınırlılıklarını bilmesi yani bireyselleşmesi beklenir. Nitekim Öğretim Programları Ortak Metni'nde de bu konuyla ilgili "Türk eğitim sistemi ... ahlaklı, erdemli; milleti ve insanlık için iyi, doğru, faydalı ve güzel olanı yapmayı ideal edinmiş bilge nesilleri hedefler. Ayrıca eleştirel düşünen, problem çözen, karar veren, mesuliyet ve ülkü sahibi; yalnızca medeniyete uyum sağlamakla yetinmeyip etkin olarak medeniyet kurucusu ve geliştiricisi nesiller yetiştirmek de eğitim sistemimizin ilkeleri arasındadır." ifadeleri yer almaktadır.³ Program geliştirme faaliyetlerinde bu amaçlara ulaşmak için farklı disiplinlerden yararlanılır. Özellikle din dersleri söz konusu olduğunda din eğitimi ve din psikolojisi bilim dalları en çok katkı sunan alanlardandır.

Eğitim programı okulların temelini oluşturur. Okuldaki tüm etkinlikler bu program doğrultusunda düzenlenir.⁴ Varış tarafından program geliştirme "okul içinde ve dışında, Millî Eğitimin ve okulun amaçlarına uygun etkinlikler geliştirmek ve gerçekleştirmek üzere düzenlenen içerik ve etkinliklerin uygun yöntem, teknik, araç ve gereçler geliştirilmesine yönelmiş çabaların tümü" olarak tanımlanmaktadır.⁵ Başka bir tanımda ise eğitimde program geliştirme, "program öğeleri olan hedef, içerik, öğrenme-öğretme süreci ve değerlendirme boyutları arasındaki dinamik ilişkiler bütünü" olarak ifade

1 Marc Demeuse - Christine Strauven, *Eğitimde Program Geliştirme Politik Kararlardan Uygulamaya*, trc. Yusuf Budak (Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 2016), 2-5; Fatma Varış, *Eğitimde Program Geliştirme: Teori ve Teknikler* (Ankara: Alkim Yayıncılık, 1976), Özcan Demirel, *Eğitimde Program Geliştirme Kuramdan Uygulamaya* (Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 20. Basım, 2013).

2 Millî Eğitim Bakanlığı (MEB), *Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Öğretim Programları Ortak Metni* (Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı, 2024), 4.

3 Millî Eğitim Bakanlığı (MEB), *Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Öğretim Programları Ortak Metni*, 4.

4 Münire Erden, *Öğretmenlik Mesleğine Giriş* (İstanbul: Alkim Yayınları, 2001), 52.

5 Varış, *Eğitimde Program Geliştirme: Teori ve Teknikler*, 21.

edilir.⁶ Hedef boyutunda; bireylerin neden eğitildiği sorusuna, içerik boyutunda ne öğretilim sorusuna, öğrenme-öğretme süreci boyutunda nasıl öğretilim sorusuna ve değerlendirme boyutunda da ne kadar öğretilildiği sorusuna yani hedeflere ulaşma miktarına cevap aranır. Eğitim programları, okullardan beklentiler, eğitimcilerin felsefi bakış açıları ve sosyal baskılar sebebiyle değişiklik göstermesine rağmen program geliştirme süreci genellikle değişmemektedir.⁷

Türkiye'nin cumhuriyet tarihi eğitim politikalarına bakıldığında 1924 yılında çıkarılan Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile program geliştirme faaliyetlerinin de başladığı söylenebilir. Eğitim sistemimizde uzun süre dersler ve konular listesi anlamında kullanılan "müfredat programı" anlayışı 1950'li yıllardan sonra yerini 'eğitim programı' anlayışına bırakmıştır."⁸ 1990'lara gelindiğinde, eğitimde program geliştirme ve ölçme değerlendirmeye ayrı bir önem verildiği görülmektedir. 2000'li yıllardan itibaren MEB program geliştirme konusuna ağırlık vermiş ve çağdaş gelişmeleri takip ederek hem ilköğretim hem de ortaöğretimde programlar geliştirilmiştir. Geliştirilen bu programlar da durağan kalmamış; ihtiyaçlar ortaya çıktıkça eklemeler yapılmış hatta yeri geldikçe yeni programlar hazırlanmıştır. 2000 yılından itibaren hazırlanan programlarda ve DKAB dersi öğretim programlarında öğrenci merkeze alınmaya başlanmış ve yapılandırmacı yaklaşımla birlikte bireyin psikolojik özellikleri dikkate alınmıştır.⁹ 2024 yılında yayımlanan DKAB Dersi Öğretim Programı'nda (4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıf) din ve ahlak öğretimi süreçlerinde insanı merkeze alan, beceri temelli, probleme dayalı, proje tabanlı ve anlamlı öğrenme modellerine dayanan bir öğretim programı tasarlanmıştır.¹⁰

⁶ Özcan Demirel, *Öğretimi Planlama ve Değerlendirme Öğretme Sanatı* (Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 2004), 34.

⁷ Geniş bilgi için bakınız. Bülent Güven, "Öğretim İlke ve Yöntemleriyle İlgili Temel Kavramlar", *Öğretim İlke ve Yöntemleri*, ed. Şeref Tan (Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 13. Basım, 2016), 17-19; İsa Korkmaz, "Eğitim Programı: Tasarımı ve Geliştirilmesi", *Öğretim İlke ve Yöntemleri*, ed. Ahmet Doğanay (Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 2013), 5.

⁸ Demirel, *Eğitimde Program Geliştirme*, 12.

⁹ Millî Eğitim Bakanlığı (MEB), *Tebliğler Dergisi* (Ekim 2000), 915.

¹⁰ Millî Eğitim Bakanlığı (MEB), *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı (4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıf)* (Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı, 2024). 4.

Her eğitim programının bir felsefesi vardır. Eğitim felsefesi bir eğitim kurumunun düşünce tarzını, görüşlerini, inançlarını yansıttığından ve hedef ile içeriği etkilediğinden program geliştirmede yön belirleyici bir konumdadır. Dahası eğitim felsefesi kişisel inanç ve değerlerimizle ilgilenmemize; kim olduğumuzu, var olma nedenimizi ve bir ölçüde nereye gideceğimizi anlamamıza yardımcı olmaktadır.¹¹ Eğitim felsefesi, eğitimcilere, özellikle program geliştirme uzmanlarına okul ve sınıf ortamlarını düzenlemede bir yapı ve taban sağlar. Yine okulların ne için olduğunu, hangi konuların değerli olduğunu, öğrencilerin nasıl öğrendiğini, hangi yöntem ve tekniklerin kullanıldığını yanıtlamayı sağlayan temel bakış açısı verir. Ayrıca eğitimin hedeflerini, içeriğin seçilmesini ve örgütlenmesini, öğrenme-öğretme sürecini, genel olarak okulda ve sınıfta üzerinde durulmak istenen etkinlikleri belirlemede bir hareket alanı ve zemini sunar.¹² Bilindiği üzere eğitimde genel olarak farklı felsefi yaklaşımların etkisiyle daimicilik, esasicilik, yeniden inşacılık ve ilerlemecilik olmak üzere dört yaklaşım öne çıkmaktadır. Bunlardan öğretmen merkezli eğitim felsefeleri idealist ve realist bir bakış açısından hareket eden daimici ve esasicı (özcü) yaklaşımlardır. Öğrenci merkezli eğitim felsefeleri ise pragmatizm, varoluşçuluk ve eleştirel pedagoji anlayışından hareket eden ilerlemeci ve yeniden inşacı eğitim felsefesi görüşleridir.¹³ Günümüz eğitim anlayışı, öğrenen bireyi merkeze almakta ve bireyin toplumsallaşmasına ve bireyselleşmesine katkı sağlamayı ve bireyi geleceğe hazırlamayı hedeflemektedir. Bu bağlamda ilerlemecilik akımının ülkemizin eğitim anlayışında hâkim felsefe olduğu söylenebilir.¹⁴

¹¹ Emine Şenyuva, "Hemşirelik ve Hemşirelik Eğitimi Felsefesi", *Hemşirelikte Eğitim Süreci*, ed. Hülya Kaya (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi, 2020), 40.

¹² Demirel, *Eğitimde Program Geliştirme*, 16-17.

¹³ Seyit Çoşkun - Pervin Oya Taneri, "Öğretmen Adaylarının Eğitim Yaklaşımlarının Eğitim Felsefeleri Çerçevesinde Değerlendirilmesi", *Dört Öge* 19 (2021), 29; Turan Akman Erkilic, "Eğitim Felsefeleri Açısından Köy Enstitüleri", *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 5/9 (Nisan 2013), 2; Hasan Hüseyin Bircan, "Eğitim ve Felsefe -Eğitimin Doğal/İnsanî, Toplumsal ve Felsefi Temeli", *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 40 (2018), 168.

¹⁴ Davut Hotaman, "Eğitim Programlarının Geliştirilmesinde Felsefenin Rolü", *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 13/2 (2017), 430.

Program geliştirme çalışmalarının en önemli faktörü insandır. Tüm aşamalarda program geliştirmenin odağında insanın yer alması beklenir. Bundan dolayı çalışmaların her aşamasında psikolojiden yararlanılmalıdır.¹⁵ Hedeflerin belirlenmesi ve hedeflerin eğitimle uygulanabilir ve ulaşılabilir olup olmadığı tespit edilmek istendiğinde ilk başvuru kaynakları arasında felsefenin bakış açısıyla sosyoloji ve psikolojinin bulguları olmaktadır. Program geliştirmenin çeşitli aşamalarında sadece öğrenme psikolojisine değil; gelişim psikolojisi gibi psikolojinin çeşitli alt alanlarına ihtiyaç duyulmaktadır. Din öğretiminde program geliştirmede de inanan insanın psikolojik özelliklerini işe koymak amacıyla din psikolojisinin verilerine başvurmanın yararlı olacağı düşünülmektedir. Bu ifadelerden hareketle psikolojinin öğrencinin derse hazırlanmasından, hedef davranışı belirlemeye ve öğretim hizmetinin niteliğini artırıcı çalışmalara kadar program geliştirmenin ve öğrenme-öğretme sürecinin hemen her aşamasında eğitimin temeli olma özelliği taşıdığı ifade edilebilir. Batı'da son birkaç yüzyılda ortaya çıkan eğitim anlayışlarıyla ve eğitimde öğrenci özelliklerinin dikkate alınmaya başlanmasıyla ilgili süreçlere dikkat edildiğinde bunların eğitimden ziyade psikolojideki gelişmelerle ilgili olduğu görülmektedir. Eğitim, bir anlamda psikolojinin insanla ve insanın öğrenme süreçleriyle ilgili elde ettiği bilgilerin uygulandığı ve test edildiği bir laboratuvar işlevi görmektedir. Nitekim psikoloji, özellikle öğrenme psikolojisi, temelde öğrenmenin nasıl olduğu ve insanın nasıl öğrendiği sorularına cevap aramaktadır. Dolayısıyla program geliştirme çalışmalarında öğrenme-öğretme süreci ne kadar önemliyse psikoloji de o kadar önemli görülmektedir.¹⁶ Yine ölçme değerlendirme çalışmalarında psikolojinin bir alt dalı olan psikometrinin çok önemli katkı sağladığı bilinmektedir.

Toplumsal değişme yönelimlerinin eğitim programlarında etkisini göstermesi gerekmektedir. Bu etki görülemiyorsa eğitimle toplum arasında kopukluk olduğu söylenebilir. Bu kopukluğun olmaması için eğitim programları bireyin sosyal gelişimini ve topluma uyumunu sağlayacak biçimde hazırlanmalıdır.¹⁷ Buna göre din eğitiminde program geliştirmede en fazla dikkat

¹⁵ Yapıcı, "Program Geliştirmenin Psikolojik Temelleri", 88.

¹⁶ Demirel, *Eğitimde Program Geliştirme*, 24; Yapıcı, "Program Geliştirmenin Psikolojik Temelleri", 85-112.

¹⁷ Demirel, *Eğitimde Program Geliştirme*, 38.

edilmesi gereken hususların başında toplumun dinî değerleri, dinî inanç, tutum ve davranışları yer almaktadır. Din eğitimi hem toplumdaki mevcut dinî durumu gözden geçirip dikkate almalı hem de toplumdaki yanlış dinî düşünce ve davranışları düzelterek doğru bir din anlayışı kazandırmayı hedefleyecek şekilde planlanmalıdır.

DKAB dersi bireyin bilişsel ve kişilik gelişimi için önemli bir potansiyele sahiptir. Dinin birçok boyutu bulunmaktadır. Bu boyutlardan inanç ve bilgi dinin teorik boyutunu oluştururken ibadet, duygu ve ahlak pratik boyutunu oluşturmaktadır. Bu boyutlar DKAB dersinde de dikkate alınmış; müfredata ve öğretim programına da yansıtılmıştır. DKAB derslerinde teori ve pratik bütünlüğü hedeflenmiş ve öğrenciye her iki boyuta dair yetkinlik ve becerilerin birlikte kazandırılmasına çalışılmıştır. 2024 DKAB programında yer alan “Din ve ahlak öğretiminin en önemli hedeflerinden biri, söylem ile eylem arasındaki tutarlılığa dayalı kişilik bütünlüğünü sağlamaktır. Beceri temelli eğitim, bu kişilik bütünlüğü için önemli imkânlar sunmaktadır. Beceri temelli eğitim bilgi, duygu ve davranış arasındaki uyuma odaklanarak öğrencileri sahip olduğu teorik bilgileri kullanma ve yeni durumlara uyarlama konusunda desteklemektedir. Bu bakımdan yeni programı din ve ahlak hakkındaki teorik bilgileri kendi hayatı için nasıl anlamlı hâle getireceği konusunda bireye rehberlik etmektedir.”¹⁸ ifadeleri hem öğrencilerin kişilik özellikleri hem de DKAB dersi bağlamında teori-pratik, düşünce-duygu-davranış bütünlüğüne verilen önemi göstermektedir.

Eğitim programının başarıya ulaşması için toplumla uyumlu olması, istenilen hedefleri karşılayacak içeriğe sahip olması ve hedef kitlenin özellikleriyle uyumlu olması gerekmektedir. Toplumun ve çevrenin önemsenmesi sosyal faktörleri, hedef kitlenin önemsenmesi psikolojik faktörleri öne çıkarmaktadır. Bu hassasiyetin hem program tasarımında hem de program geliştirme aşamasında dikkate alınması gerekmektedir. 2024 yılında yayımlanan programın bu amaca sahip olduğu anlaşılmalı beraber bunu ne oranda başardığı bir tartışma konusudur.

¹⁸ MEB, *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı (4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıf)*, 5.

Çalışmanın Amacı, Problemi ve Yöntemi

Bu çalışmanın amacı DKAB dersi öğretim programı hazırlanırken dikkate alınan program tasarımı yaklaşımlarının programdaki yansımalarının sosyal ve psikolojik faktörler ekseninde değerlendirilmesidir. Bu çerçevede araştırmanın temel problemi öğrenen ve problem merkezli program tasarımı modellerinin sosyal ve psikolojik açıdan DKAB dersi öğretim programında ne ölçüde belirleyici olduğunu ve nasıl uygulandığını ortaya koymaktır. Çalışma nitel olarak kurgulanmış ve çalışmada doküman analizi yöntemine başvurulmuştur. Çalışmanın temel dokümanı 2024 tarihli DKAB Dersi (4-8. Sınıf) Öğretim Programı'dır. Bilindiği gibi nitel araştırmalar belli bir programın derinlemesine izah edilmesini sağlamak için kullanılmaktadır. Bu yapılırken herhangi bir hipotez kurulup test edilmez, araştırmanın hipotezlerine ve varsayımlarına araştırma sürecinde ulaşılır.¹⁹ Nitekim bu araştırmada da nitel araştırma geleneğinin bu ilkesine riayet edilerek söz konusu dokümanda hangi program tasarımına yer verildiği betimlenerek program tasarımı yaklaşımlarının ne ölçüde uygulandığı ve daha nitelikli bir şekilde uygulanabilmesi için neler yapılması gerektiği ile ilgili tartışmalar yapılmaktadır. Çalışmanın bu yönüyle DKAB dersi öğretim programıyla ilgili değişikliklere katkı sağlaması beklenmektedir.

1. Program Tasarımı Yaklaşımları ve DKAB Öğretim Programı

Genel olarak öğretim programları öğrenen, konu veya problemten biri veya birkaçı temel alınarak hazırlanmaktadır. Program tasarımı yaklaşımları şu şekilde sıralanabilir:

- 1- Konu merkezli tasarımlar
- 2- Öğrenen merkezli tasarımlar
- 3- Problem merkezli tasarımlar

Program tasarımı tarihine bakıldığında konu merkezli tasarımların eğitim uygulamalarında en yaygın kullanılan tasarımlardan olduğu görülmektedir. Bu tasarımda programın her bir ögesi bir bütün olarak algılanmaktadır.

¹⁹ Belkıs Kümbetoğlu, *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma* (Ankara: Bağlam Yayıncılık, 2012), 37.

Geçmişte okullarda uygulanan eğitim programlarının büyük çoğunluğu bu tasarım yaklaşımıyla düzenlenmektedir. Ancak son yıllarda konu merkezli program tasarımlarının, yerini öğrenen ve problem merkezli tasarımlara bıraktığı söylenebilir. Öğrenen merkezli tasarımlar ise programın merkezine öğrencinin bulunduğu, hedef, içerik ve öğrenme-öğretme sürecinin buna göre düzenlendiği yaklaşımdır.²⁰

Bireyin ve toplumun problemlerini merkeze alan yaklaşım ise problem merkezli tasarımlar olarak ifade edilmektedir. Toplumun geleneksel kültürünü ve ihtiyaçlarını dikkate alan problem merkezli tasarımlar önceden planlanır. Problemler, öğrencinin ihtiyaçlarını, düşünce ve yeteneklerini dikkate alarak sınırlandırılır. Problem merkezli tasarımlar toplumsal ihtiyaçlardan bireysel ihtiyaçlara kadar uzanan farklılıklar göstermektedir. Bu tasarımda sosyal problemler ile öğrencilerin yetenekleri, ilgileri ve ihtiyaçları birlikte düşünülür.²¹

Uygulamadaki DKAB öğretim programı belli bir sistem çerçevesinde yapılmıştır. Nitekim alan uzmanları tarafından öğrencinin psikolojik ve dinî durumunu merkeze alan ve öğrencilere eleştirel, yaratıcı, bilimsel düşünme, akıl yürütme gibi beceriler kazandıracak, eğitim teknolojilerinin kullanılmasına imkân sağlayacak çağdaş bir program anlayışının esas alındığı vurgulanmaktadır.²² 2024 yılında yayımlanan DKAB dersi öğretim programları incelendiğinde öğrenci, problem ve beceri merkezli bir yaklaşımla geliştirildiği anlaşılmaktadır.²³

DKAB dersi öğretim programı söz konusu olduğunda program tasarımı yaklaşımı dışında programa rengini veren başka unsurlar da bulunmaktadır. Mesela din öğretiminde kullanılabilecek çeşitli modeller bulunmaktadır. Bunlardan bazıları mezhebe göre, mezhepler üstü,²⁴ mezhepler arası,²⁵ dinler arası

²⁰ Demirel, *Eğitimde Program Geliştirme*, 44.

²¹ İsa Korkmaz, "Eğitim Programı: Tasarımı ve Geliştirilmesi", 27.

²² Recai Doğan - Cemal Tosun, *İlköğretim 6. 7. ve 8. Sınıflar İçin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretimi* (Ankara: Pegem Yayıncılık, 2003), 31.

²³ MEB, *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı (4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıf)*.

²⁴ Tosun, *Din Eğitimi Bilimine Giriş*, 134-135.

ve fenomenolojik²⁶ din öğretimi yaklaşımlarıdır. Türkiye’de 2018 DKAB programlarında mezhepler üstü modelin belirleyici olduğu,²⁷ 2024 programında eğitim bilimsel ve din bilimsel bir yaklaşım ve din ve inançların öğretiminde disiplinler arası bakış açısı ve dinler açılımlı olgusal bir yaklaşım esas alınmıştır.²⁸ Bunların yanında söz konusu programın geliştirilmesinde yapılandırma-cı öğrenme modelini destekleyen çoklu zekâ, öğrenci merkezli öğrenme, beceri temelli öğrenme gibi yaklaşımlar da dikkate alınmaktadır. Yine 2024 DKAB Dersi Öğretim Programı’nda bilimsel bir yaklaşımla hareket edildiği ve betimleyici bir tutum sergilendiği ifade edilmektedir. Bu yaklaşımların ve modellerin program tasarımı yaklaşımlarıyla olan ilişkisi bu çalışmanın sınırlarını aştığından ayrı bir çalışma konusu olarak incelenmesi uygun olacaktır. Çalışmanın ikinci başlığında program geliştirme sürecinde etkili olan faktörler sosyal ve psikolojik boyutlarıyla irdelenmektedir.

2. Program Geliştirme Sürecinde Sosyal ve Psikolojik Faktörler

Eğitimin öznesi de nesnesi de insan olduğundan dolayı başarılı bir eğitim için insanı doğru tanımak onun sosyal ve psikolojik özelliklerini dikkate almak şarttır. Bundan dolayı 2024 DKAB Dersi Öğretim Programı (4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıf) program geliştirme sürecinin dört ana unsuru olan hedef, içerik, öğrenme-öğretme ve ölçme değerlendirme alt başlıklarına ayrılarak sosyal ve psikolojik yönden irdelenmektedir. 2010 ve 2018 yıllarında yayımlanan DKAB dersi öğretim programlarındaki kazanım, değer, beceriler ve yetkinlikler üzerine kurulu tasarımlar²⁹, 2024 Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi (4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıf) Öğretim Programı’nda yerini öğrenme çıktıları (kazanım), içerik çerçeve-

²⁵ Beyza Bilgin, “Din Öğretiminde Yeni Modeller”, *Cumhuriyetin 75. Yılında Türkiye’de Din Eğitimi ve Öğretimi*, ed. Fahri Unan ve Yücel Hacaloğlu (Ankara: Türk Yurdu Yayınları, 1999), 32.

²⁶ Tosun, *Din Eğitimi Bilimine Giriş*, 137-138.

²⁷ Millî Eğitim Bakanlığı (MEB), *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programı Dersi (Ortaöğretim 9, 10, 11 ve 12. Sınıflar)* (Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı, 2018), 8.

²⁸ MEB, *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı (4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıf)*, 5-6.

²⁹ MEB, *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programı Dersi (Ortaöğretim 9, 10, 11 ve 12. Sınıflar)* (2018), 8; Millî Eğitim Bakanlığı (MEB), *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi (4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar) Öğretim Programı* (Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı, 2010).

vesi, öğrenme-öğretme yaşantıları ve öğrenme kanıtlarına (ölçme değerlendirme) bırakmıştır.³⁰

2.1. Hedef (Öğrenme Çıktısı) Belirlemede Sosyal ve Psikolojik Faktörler

Okulda yapılacak olan eğitimin zamanının sınırlı olması, eğitimle kazandırılması istenen amaçların en önemlilerinin belirlenerek uygun yöntemlerle öğrenciye kazandırılmasını zorunlu kılmaktadır. Bundan dolayı da neden öğretileceğine önceden karar vermek yani hedefleri belirlemek gerekmektedir. Eğitimde hedefler öğretimi yönlendirmesi, öğrenme-öğretme sürecini şekillendirmesi ve ölçme-değerlendirmeye rehberlik etmesi açısından gereklidir. Hedefler, yetiştirilecek bireyde bulunması uygun görülen, eğitim yoluyla kazandırılabilir özellikleri ifade etmektedir. Bu özellikler; bilgi, yetenek, beceri, tutum, alışkanlık gibi farklı başlıklarda kendisini gösterebilir. Aslında hedef kısaca; planlanmış ve düzenlenmiş yaşantılar vasıtasıyla kazandırılması istenen davranış değişikliği ya da davranış olarak ifade edilmeye uygun olan bir özellik olarak betimlenebilir.³¹ 2024 yılında yayımlanan programda kazanım yerine öğrenme çıktıları ifadesi kullanılmaktadır.

Eğitsel hedeflerin bazı özellikleri bulunmaktadır. Hedefin bilişsel, duyuşsal veya davranışsal bir öğrenme ürünü içermesi, öğrenci davranışına dönüşebilecek veya öğrenme özelliğini belirtecek nitelikte olması hem kapsamlı hem de sınırlı olması, hangi konu ve içerikle ilgili olduğunun belirtilmesi, öğretmenin yapacaklarını değil öğrencinin yapacaklarını ifade etmesi, birbiri-

³⁰ MEB, *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı (4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıf)*, 7.

³¹ Demirel, *Eğitimde program geliştirme*; Ertürk, *Eğitimde Program Geliştirme*; Veysel Sönmez, *Program Geliştirmede Öğretmen El Kitabı* (Ankara: Anı Yayıncılık, 2020); Hasan Hüseyin Şahin, *Eğitimde Program Geliştirme ve Öğretim İlke ve Yöntemleri* (Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 2020); Leyla Küçükahmet, *Program Geliştirme ve Öğretim* (İstanbul: Nobel Akademik Yayıncılık, 2009); Ali Gurbetoğlu, "Eğitimde Program Geliştirme" (Erişim: 24 Nisan 2021); Şeref Tan, "Öğretim Hedeflerinin Belirlenmesi", *Öğretim İlke ve Yöntemleri*, ed. Şeref Tan (Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 2016), 39-57.

ni destekler nitelikte olması, diğer hedeflerle mantıksal açıdan tutarlı olması bu özelliklerden bazılarıdır.³²

Din eğitiminin öğrenciye sağlaması beklenen sosyal ve psikolojik kazanımlar din öğretimi uygulamalarının hedefi olarak düşünülebilir. Bunlar aynı zamanda hedefler belirlenirken dikkate alınması gereken hususlara da işaret etmektedir. Kendini gerçekleştirmede dinin katkısından yararlanma, toplumsal hayatın dinî boyutuna uyum sağlama, dinin evrensel boyutunu kavrayabilme, dini aslına uygun öğrenme, kültürün dinî boyutunu algılayıp benimseyerek onu ilerletecek güce sahip olma, ahlaki alanda dinin katkılarından faydalanma³³ olarak sıralanabilecek hususlar din öğretiminin hedefleri ve dikkate alınması gereken hususlarının başında gelmektedir.

Din eğitiminde hedef belirlemede etkili olan belli bir felsefeye dayanan bazı sosyal ve psikolojik unsurlar bulunmaktadır. Aslında din eğitiminde hedeflerin belirlenmesinde etkili olan felsefi anlayış devlet ve rejim anlayışı, insan anlayışı, bilgi anlayışı, din anlayışı ve eğitim anlayışı olarak beş bölümde incelenebilir.³⁴ Bunların tamamı birbiriyle iç içedir ve hepsi birlikte ülkenin eğitim felsefesini oluşturmaktadır. Eğitim felsefesinin yanında devletin dünya devletleri arasındaki yeri de program geliştirmede oldukça belirleyicidir. Başka bir şekilde ifade edecek olursak din eğitiminde program geliştirmede, programın geliştirileceği ülke veya devletin dünya milletleri arasındaki konumu ve yönelişleri de önemli bir rol oynamaktadır.³⁵ Örneğin devletin veya toplumun dünyaya açık olması durumunda eğitimde farklı mezhep ve dinlere daha nesnel bir yaklaşım sergilenirken içe kapanık, dünyayla ilişkileri zayıf olan toplumlarda ise belli bir dinin veya mezhebin merkeze alındığı ve diğerlerinin buna göre değerlendirildiği bir eğitim yaklaşımı öne çıkmaktadır.

Bireylerin toplumsallaştırması eğitimin evrensel, genel-geçer hedeflerinden biridir. Program geliştirme açısından kısaca değinilecek olursa toplumsal-

³² Demirel, *Eğitimde program geliştirme*, 99; Tuğba Yanpar Yelken - Gamze Yavuz Konokman, "Program Geliştirmede Hedefler", *Eğitimde Program Geliştirme ve Değerlendirme*, Ed. Behçet Oral ve Taha Yazar (Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 2017), 281-284.

³³ Recai Doğan - Cemal Tosun, *İlköğretim 4. ve 5. Sınıflar İçin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretimi* (Ankara: Pegem Yayıncılık, 2003), 55-56.

³⁴ Tosun, *Din Eğitimi Bilimine Giriş*, 116-118.

³⁵ Tosun, *Din Eğitimi Bilimine Giriş*, 121.

laşma, bireyin içinde yaşanılan toplumun uyumlu bir üyesi hâline gelmesidir. Buna göre din eğitimi ve öğretiminden bireylerin toplumun dinî boyutuna uyumlu hâle gelmesine katkı sağlaması beklenebilir. Böyle bir katkı, topluma uyum sağlamada gerekli olan ve toplumda yaşayan dinî bilgi, duygu ve beceri düzeyli davranışların yetişmekte olan nesillere kazandırılması ile gerçekleşecektir. Bu davranışlar aynı zamanda dinî-kültürel özellikler olarak karşımıza çıkmaktadır.³⁶ Nitekim toplumdaki dinî toplumsal farklılıklar da hedeflerin belirlenmesinde etkili özellikler arasında yer almaktadır.

Öğrenciye görelilik, genel olarak eğitimin olduğu gibi din eğitiminin de her aşamasında aranılan bir şart durumundadır. Öğrenci özellikleri denilince akla iki husus gelebilir: olgunlaşma ve hazır bulunuşluk düzeyi ile ihtiyaçları. Olgunlaşma ve hazır bulunuşluk düzeyi konusunda öğrenme psikolojisi, eğitim psikolojisi, gelişim psikolojisi³⁷ ve din psikolojisinin verilerine ihtiyaç duyulur. Her birey ayrı bir olgunlaşma ve hazır bulunuşluk düzeyine sahip olmakla birlikte bütün bireylerin evrensel bazı özellikleri vardır. Eğitimde program geliştirilirken bunlara dikkat edilmelidir. Öğrencinin ihtiyaçları da din eğitiminde program geliştirilirken özellikle de hedefler belirlenirken dikkate alınan hususlardan biridir. Bundan maksat öğrencinin yaşadığı ve yaşaması muhtemel olayların programa yansıtılmasıdır. Nasıl bir toplumda ve nasıl bir din eğitimi vermenin amaçlandığına göre yani hangi din eğitimi yaklaşımının merkeze alındığına göre de hedefler değişiklik gösterebilir. Türkiye’deki 2024 DKAB dersi din ve inançların öğretiminde dinden öğrenme ve din hakkında öğrenme yaklaşımlarının ilkelerini temel alan bir anlayışla gerçekleştirilmiştir.³⁸ Bu yaklaşımda öğrenci ve eğitim ön plandadır. Din, öğrencinin eğitime katkıda bulunabilecek bir unsur olarak görülmektedir. Yani bu yaklaşımda eğitim bilimleri ön plandadır.³⁹

Din eğitiminde program geliştirmede öğrenciye, inanç açısından nasıl yaklaşılacağı da önemli faktörlerden biridir. Günümüzde din eğitimi alanlar arasında inanmayan veya inanca kayıtsız olanlar da bulunmaktadır. Bundan dolayı okuldaki din dersinin aynı okul veya sınıfta bulunabilecek öğrencilerin

³⁶ Doğan – Tosun, *İlköğretim 4. ve 5. Sınıflar İçin*, 45.

³⁷ Gürsen Töpes, *Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi* (Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2009).

³⁸ MEB, *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı (4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıf) 5-6.*

³⁹ Tosun, *Din Eğitimi Bilimine Giriş*, 119-120.

tamamına hitap edecek şekilde tasarlanması beklenir. Ayrıca din eğitimi dersinin inanana destek sağlayacak, arayış içinde olana yol gösterecek, kayıtsıza ve inançsızla ise doğru bir dünya görüşü kazandıracak şekilde tasarlanmasının uygun olacağı söylenebilir.

2024 yılında yayımlanan programın kazanımlarının belirlenmesinde öğrencilerin gelişim düzeyleri, programın amaçları ve içeriğinin dikkate alındığı ifade edilmektedir.⁴⁰ Ayrıca programın geliştirilmesinde bireysel farklılıklara verilen önem gösterilmiştir. Bu konuda gerekli uyarlamaların yapılması konusunda öğretmene de önemli bir görev yüklenmiştir. Programda yer alan kazanımların öğrencilerin hazır bulunuşluklarına uygun olduğu ve mümkün olduğunca günlük hayatla ilişkilendirildiği görülmektedir.

2024 DKAB Dersi Öğretim Programı'nda (4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıf) farklılaştırılmış öğretim uygulamalarıyla ilgili zenginleştirme ve destekleme bölümüne yer verilmesi önemli bir gelişme olarak değerlendirilebilir. Öğrenme ortamlarının farklılaştırılmış öğretim uygulamaları ile güçlendirilmesi özel gereksinimli öğrencilerin de ihtiyaçlarının karşılanmasına yardımcı olacaktır. Bunun yanında programda sınıf içi uygulamalarda öğretmene esneklik sağlanmıştır. Esneklik her öğrencinin kendi öğrenme hızında ilerlemesi, bireysel ve grup beklentileri dengesi gibi hususlar açısından oldukça değerlidir. Bu yenilikler söz konusu programda öğrencilerin sosyal ve psikolojik özelliklerine riayet edildiğine ve öğretmene de önemli bir sorumluluk yüklendiğine işaret etmektedir.

2.2. İçerik Belirlemede Sosyal ve Psikolojik Faktörler

Öğretim hedefleri belirlendikten sonra sıra öğrencileri bu hedeflere ulaştıracak öğretim durumlarının tasarlanmasına gelmektedir. Ancak bu aşamada, öncelikle hedeflere ulaştırıcı içeriğin saptanmış olması gerekmektedir. Daha sonra da içeriği kazandırmada yararlanılacak yöntem ve tekniklerle öğretim materyallerinin belirlenmesi aşamasına geçilmektedir. İçerik öğretim hedeflerine yönelik bilgi, beceri ve süreçlerin tümünü kapsamaktadır. Öğrenme-öğretme faaliyetlerinde temel alınan içerik çoğunlukla kavramlar, ol-

⁴⁰ MEB, *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı (4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıf)*, 7.

gular, ilkeler, kurallar, işlemler, tutumlar ve sosyal yetenekler olarak karşımıza çıkmaktadır.⁴¹

Eğitim programının asıl amacı hedeflerin yani kazanımların gerçekleştirilmesidir. İçerik aslında bu hedeflere ulaşmada bir araç işlevi görmektedir. Eğitimde istenen başarının sağlanması için amaç ile araç arasında tam bir uyum sağlanmalıdır. Bilindiği gibi amaçları gerçekleştirmek üzere seçilen bilgilerin belirli ölçütlere göre organize edilmesi gerekmektedir. Söz konusu içeriğe ilişkin temel kavramlar belirlenmeli, kavramlar arasında nasıl ilişkiler kurulacağı, bir başka ifadeyle hangi genellemelerin geliştirileceği ortaya konmalıdır. Bu kapsamda, öğrencileri düşünmeye sevk edecek temel sorular ve tüm bunları dikkate alan öğrenme etkinliklerinin neler olabileceği belirlenmelidir. Bilgilerin etkinlik aracılığıyla ya da problem yoluyla sunulması içeriğin öğrenciler için daha anlamlı hâle gelmesini sağlamaktadır.⁴² Bu durum 2024 yılında yürürlüğe giren DKAB programının içeriğinin öğrenci merkezli tasarlandığını, öğrencinin gelişim özelliklerini önemseydiğini ve çağdaş gelişmeleri takip etmeye çalıştığını göstermektedir.

2018 İlköğretim DKAB Dersi (4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar) Öğretim Programı'nın öğrencileri merkeze almaya çalıştığı görülmektedir. Bu açıdan söz konusu programa bakıldığında Hz. Muhammed'le ve ahlakla ilgili ünitelerde yer yer tekrara düşülmesine; mezhep konusunda zaman zaman öğrenci seviyesinin üstüne çıkılmasına rağmen öğrencilerin ihtiyaç duyacağı konuların ihtiyaç duyacakları zamanda ve gelişim seviyeleri dikkate alınarak verildiği; içeriğin öğrenci ve yaşam merkezli olarak düzenlendiği söylenebilir.⁴³ 2024 DKAB Dersi Öğretim Programı'nda (4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıf) ise içeriğin, öğrenciyi daha fazla merkeze aldığı, öğrencinin ilgi ve ihtiyaçlarını karşılayacak ve gelişimine katkı verecek nitelikte hazırlanmaya çalışıldığı görülmektedir. Bu çerçeveden bakıldığında programın öğrenci için anlamlı olduğu söylenebilir.

⁴¹ Fatma Nur Köksal, "Öğretim İçeriğinin Seçimi ve Düzenlenmesi", *Öğretim İlke ve Yöntemleri*, ed. Şeref Tan (Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 2012), 79.

⁴² Ahmet Doğanay – Mediha Sarı, "Öğretim Amaçlarının Belirlenmesi, İfade Edilmesi ve Uygun İçeriğin Seçimi", *Öğretim İlke ve Yöntemleri*, ed. Ahmet Doğanay (Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 2013), 74.

⁴³ Millî Eğitim Bakanlığı (MEB), *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programı (İlkokul 4 ve Ortaokul 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar)* (Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı, 2018).

Yine içeriğin belirlenmesinde temel alınması gereken basitten karmaşığa, kolaydan zora, somuttan soyuta gibi ilkelere uyulduğu ünitelerin sıralanışından ve muhtevalarından anlaşılmaktadır. Mesela dördüncü sınıfta “Günlük Hayat ve Din” gibi somut ve temel üniteler öne çıkarken ilerleyen sınıflarda “İslam Düşüncesinde Yorumlar”, “Kader İnancı” gibi daha soyut ve karmaşık üniteler gelmektedir. Yine dördüncü sınıfta “Allah Sevgisi”, Peygamberlerin Sevgisi”, “Ahlaki Değerlerimiz gibi basit ve kolay ünitelere; sekizinci sınıfta ise “Kur’an ve İnsan”, “Din ve Sosyal Hayat” gibi karmaşık ve zor ünitelere yer verilmiştir.⁴⁴ Programın içerik çerçevesi bölümünde ünite kapsamında öğretilecek konuların ana başlıkları bulunmaktadır. Programda içerik; öğrenme çıktılarından bağımsız birer bilgi yığını olarak değil; öğrenmeyi gerçekleştirmek, öğrencilerin konuya ilişkin bilgi, beceri ve değer kazanmasını sağlamak için sistemli bir şekilde kullanılması gereken araçlar ve süreçte yararlanılacak konular olarak ele alınmaktadır. Programın içerik çerçevesi oluşturulurken konu alanındaki geleneksel yaklaşımlar, öğrencilerin ihtiyaçları ve yeni gelişmeler temel alınarak konularda öğrencilerin gelişimsel özelliklerine dikkat edilerek uygun yaş/kademelere göre ele alınmaya çalışılmıştır. 2024 DKAB Dersi Öğretim Programı’nın (4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıf) içeriği oluşturulurken hem önceki kademelerdeki ders içerikleri hem de ortaöğretim kademesindeki diğer derslerin içerikleri de göz önünde bulundurulmuştur.⁴⁵ Programın içerik çerçevesi kısmına öğrenci merkezlik elden geldiğince yansıtılmış olmakla birlikte dinin temel konularına ve öğrencilerin ihtiyaç hissettiği veya günlük hayatında gereksinim duyacağı konulara ağırlık verilmiştir. Programın öğrenci ve beceri merkezli olması özellikle bir sonraki başlıkta, öğrenme-öğretme uygulamalarında daha belirgindir. 2024 DKAB Dersi Öğretim Programı’ndaki *farklılaştırma* başlığı ve her sınıfın programında %6 oranında yer ayrılan *okul temelli planlama* başlığı programın öğrenci ve beceri merkezli olduğunu göstermektedir.⁴⁶

2.3. Öğrenme-Öğretme Sürecinde Sosyal ve Psikolojik Faktörler

⁴⁴ MEB, *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı (4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıf)*, 8-13.

⁴⁵ MEB, *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı (4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıf)*, 8.

⁴⁶ MEB, *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı (4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıf)*, 11-13.

Program tasarımının üçüncü boyutunu öğrenme-öğretme aşaması oluşturmaktadır. Bireyin öğrenmesi bu boyutta gerçekleşir. Bu boyut Millî Eğitim Bakanlığının öğretim programlarında öğrenme-öğretme etkinlikleri/uygulamaları, işleniş gibi kavramlarla ifade edilmektedir. Öğrenme-öğretme faaliyeti öğreten açısından öğretme faaliyeti, öğrenen açısından ise öğrenme faaliyeti olarak görülebilir. Ancak her durumda sürecin merkezinde öğrenci vardır. Zira bu faaliyetin amacı bireylere istendik davranış kazandırmaktır. Başka bir ifadeyle bu boyut, eğitimden beklenen hedeflere ulaşmak için seçilmiş içeriğin uygun şekilde öğrenciye kazandırılması işlemidir. Öğrencilerin psikolojileri, hedef ve içerik belirleme aşamasında daha genel anlamda bu bölümde ise daha özel olarak dikkate alınmaktadır. Zira program geliştirmenin bu aşaması oldukça esnek olarak tasarlanmakta ve daha çok genel çerçeve belirlenmektedir. Öğrencilere eğitimin hangi yöntem ve tekniklerle gerçekleştireceği öğretmenin becerisi, yeteneği, tecrübesi, ilgisi ve çabasıyla yakından ilgilidir.

Din öğretiminde öğrenme-öğretme sürecinin başarısını etkileyen psikolojik faktörlere bakıldığında öğrenciyle sağlıklı bir iletişim kurulması, hazır bulunuşluk, öğrenciye görelilik, öğrencinin motivasyonunun sağlanması, teknolojiye aktif bir şekilde başvurulması ilk akla gelen hususlardır. Bilindiği gibi öğretmenin iyi iletişim kurması, öğrencinin kendine inanmasını ve güvenmesini sağlamaktadır. Ayrıca öğretmenin verdiği değer sayesinde öğrencinin ilgisi derslere ve öğretime yönelmekte ve öğrencinin başarısı artmaktadır. İkinci husus olarak hazır bulunuşluğa gelindiğinde öncelikle öğretimin öğretime göre değil, öğrenciye göre düzenlenmesi gerektiği zikredilebilir. Öğrencinin konu hakkında ön bilgileri, öğrenmeye duyduğu ilgi ve istek oldukça önemlidir. Öğretmen öğrencinin hazır bulunuşluğunu artırmak için mümkünse onun ilgi duyduğu konuları, ilgi duyduğu zaman öğretir. Bu mümkün olmadığında ise öğretmen, konuyu öğrenci için ilginç kılmaya ve öğrencinin ilgisini çekmeye çalışmalıdır. Ayrıca öğretim etkinliklerinin öğrenene uygunluğu mutlaka sağlanmalıdır. Şüphesiz öğrenciler farklı yeteneklere, ihtiyaçlara, karakterlere, geçmiş yaşantılara, güçlü ve zayıf yönlere, motivasyona, kişisel özellik ve beklentilere sahip oldukları için farklı şekillerde öğrenmektedir.

ler.⁴⁷ Bu farklılıkları tespit etmek ve dikkate almak etkili öğretim için önemlidir. Öğrenciler arasında bireysel farklılıklar da öğrenme-öğretme sürecinde dikkate alınmalıdır. Öğretmenin bu farklılıkları göz önünde bulundurarak içerik, öğretim yöntem ve etkinliklerini çeşitlendirmesi ve öğretim ortamını ayarlaması gerekmektedir. 2024 DKAB Dersi Öğretim Programı'nda öğrencilerin bireysel özelliklerinin dikkate alınması amacıyla farklılaştırma isimli bir başlığa yer verilmiştir. Bu başlık her öğrencinin kendine özgü yetenek, ilgi ve öğrenme stillerini tanıyarak kapsayıcı bir eğitim ortamı oluşturmak amacıyla hazırlanmıştır. Bu bölümde öğrencilerin bireysel farklılıkları ile esnek gruplandırma, sürekli değerlendirme ve uyarlama yaklaşımlarının ön plana çıkarılması hedeflenmektedir. Program okul içi ve okul dışı uygulamalarda öğrencilerin bilişsel, duyuşsal ve davranışsal gelişimleri ile bireysel farklılıkları dikkate alınarak yapılandırılmıştır. Bu nedenle program uygulanırken özel gereksinimli ve akranlarına göre farklı özellikleri olan öğrenciler için gereken esneklik gösterilmeli; öğrencilerin ilgi, istek ve ihtiyaçları doğrultusunda etkinlikler hazırlanmalı ve planlamalar yapılmalıdır. Ayrıca programda akranlarına göre daha ileri düzeyde olan öğrencilerin potansiyellerini en üst düzeye çıkarabilmeleri ve öğrenme-öğretme uygulamalarında zorluk yaşayan öğrencilere gerekli ek zaman ve desteğin verilebilmesi için öğretmene öneriler sunulmaktadır.⁴⁸ 2024 yılında yayımlanan müfredatta sosyoekonomik farklılıkların göz önünde bulundurularak okul merkezli bir planlamanın esas alınması olumlu bir gelişmedir. DKAB öğretmenleri, zümre öğretmenler kurulunda okulun ve öğrencilerin ihtiyacına uygun eğitim planlaması yapabilir. Bu durum, öğretmenin görev yaptığı bölgelerdeki imkân ve şartlara göre uygulamada esnekliğe gitmesine ve öğrencilerin farklılaştırılmış öğretim uygulamaları ile buluşmalarına imkân sağlayabilir. Oldukça yenilikçi ve değerli olan bu adım, öğretmeni ve okul yöneticilerini güçlendirecektir.

Öğrencinin motivasyonunun sağlanması, derse aktif olarak katılımının desteklenmesi, derse güdülenmesi, dikkatinin çekilmesi ve pekiştireçlerle teş-

⁴⁷ Aynur Pala, "Öğretme ve Öğrenme Etkinlikleri", *Öğretim İlke ve Yöntemleri*, ed. Şeref Tan (Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 2016), 113.

⁴⁸ MEB, *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı (4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıf)*, 11.

vik edilmesi öğrenci açısından başarıyı artıran faktörler arasında sayılabilir.⁴⁹ Son olarak konunun sunumunda teknolojiye aktif bir şekilde başvurulması, zengin bir içeriğin kullanılması, aşamalılık ilkesine riayet edilerek ve daha fazla duyu organına hitap edilerek sunulması öğrencinin ilgisinin derse yönelmesini sağlayarak öğrenme-öğretme sürecinin başarısını artıran önemli faktörler arasındadır.

Öğrenci merkezli bir din öğretimi yaklaşımında strateji, yöntem ve teknik kullanırken göz önüne alınması gereken pek çok husus bulunmaktadır. Örneğin dersin içeriğine göre öğrencilerin birbirlerine yardımcı olmalarını ve iş birliğini artırmaları için gruplar oluşturularak akran öğrenme ve iş birlikli öğrenme gibi grupla eğitim yöntem ve tekniklerine yönelmek gerekmektedir. Yine öğrencilerin farklı mezhep ve dinlerin görüşlerini öğrenmelerini ve bunlara karşı hoşgörülü olmalarını sağlamak amacıyla her birine farklı roller verilerek drama yaptırılmalı veya tartışma yöntemlerine başvurulmalıdır. Kur'an-ı Kerim gibi bireysel öğrenmelerin önemli olduğu dersler ve konular için öğrencilerin mevcut durumları tespit edilerek hazır bulunuşluk düzeylerine uygun yöntem ve teknikler kullanılmalıdır. Öğrenciler arasında bireysel farklılıklar belirlenerek gerektiğinde bir ders içerisinde farklı öğrenciler için birden fazla yöntem ve teknikten yararlanılmalıdır. Son olarak özel gereksinimli öğrenciler söz konusu olduğunda bireyselleştirilmiş eğitim programı hazırlanarak bu tür öğrenciler için gerektiğinde özel ders programı, yöntem ve tekniklere müracaat edilmelidir.

2024 DKAB Dersi (4-8. Sınıf) Öğretim Programı öğrenme-öğretme uygulamaları açısından şu yönlendirme ve tavsiyelerde bulunmaktadır: Öğrenci merkezli etkinlikler aracılığıyla öğrencilerden ders kapsamında edindiği bilgi, beceri ve değerleri çoklu bakış açısıyla ele almaları beklenmektedir. Öğrenme-öğretme uygulamalarında öğrencilerin hem bağımsız öğrenmelerine hem iş birliği içinde çalışmalarına imkân tanıyan öğretim strateji, yöntem ve teknikleri kullanılmalıdır. Kavram ve beceri öğretimine önem verilmiş değerler öğretimine yönelik önerilerde de bulunulmuştur. Öğretmenler; gerektiğinde öğrencilere kaynaklık eden bir “uzman”, öğrencilerin kendi öğrenmelerini

⁴⁹ Şükran Tok, “Öğretme-Öğrenme Strateji ve Modelleri”, *Öğretim İlke ve Yöntemleri*, ed. Ahmet Doğanay (Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 2013), 131-137.

izlemeye ve yönlendirmeye yardımcı bir “rehber” olmalı ve uygun öğrenme ortamlarını sağlamada etkin görev üstlenmelidir. Öğrenme-öğretme uygulamaları, öğrencilerin çevreleriyle daha fazla etkileşime girerek zengin öğrenme yaşantıları edinmelerine imkân sağlayacak şekilde kurgulanmalıdır.⁵⁰ Bu amacın gerçekleşmesi için öğretmen, özel öğretim yöntemleri arasında yer alan çeşitli strateji, yöntem ve teknikleri işe koşabilir. Özetle öğrencilerin tamamının belli bir seviyeye gelmesi için tam öğrenme modelinin verilerinden, birlikte ve birbirine yardımcı olarak ilerlemesi için akran öğrenme ve iş birlikli öğrenme yaklaşımlarından, ibadet ve ahlakla ilgili konuları içselleştirebilmelerine yardımcı olması için farklı drama türlerinden, öğrendiklerini hayatta uygulamalarına yol göstermek için problem çözme yönteminden, kendi düşüncelerini uygun şekilde savunma ve karşısındakinin duygu ve düşüncelerini dikkate alma yeteneği kazanması için grup tartışma yöntemlerinden, yeni fikirler edinmesi ve farklı fikirlere saygı duymayı öğrenmesi için beyin fırtınası vb. tekniklerden yararlanılabilir.

2.4. Ölçme ve Değerlendirmede (Öğrenme Kanıtları) Sosyal ve Psikolojik Faktörler

Program değerlendirme, programın etkililiği hakkında karar verme sürecidir. Böylece programa dayalı eğitim kaynaklarını kabul etme, değiştirme ya da ortadan kaldırma kararının verilebilmesi mümkün olur. Bir eğitim programının başarılı olabilmesi için tüm öğrencilerin programda amaçlanan hedeflere ulaşmış olması gerekmektedir. Ancak bu her zaman gerçekleşmeyebilir. Bu nedenle programın uygulanması sonucunda, yetersiz kalan ya da ters işleyen öğelerin olup olmadığını; varsa aksaklıkların programın hangi öğelerinden kaynaklandığını belirlemek ve gerekli düzeltmeleri yapmak amacıyla programın değerlendirilmesi gerekmektedir. Program değerlendirme yapılırken programın tüm öğelerine ve aşamalarına tek tek bakmak bir zorunluluktur.”⁵¹

Öğrenci değerlendirmede, öğrencilere kazandırılmak istenen davranışlarının ne kadarının kazandırıldığı ve hedeflere ne ölçüde ulaşıldığı saptanmaya çalışılır. Bu kapsamda amaçlarına göre üç tür değerlendirme faaliyeti vardır.

⁵⁰ MEB, *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı (4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıf)*, 9-10.

⁵¹ Demirel, *Kuramdan Uygulamaya*, 192-193.

Birincisi programın başında öğrencinin mevcut durumunu tespit etmeye ve ihtiyaç hâlinde seviyesine göre yerleştirme yapmaya yarayan tanılayıcı değerlendirme. İkincisi program sürecinde eksiklik ve aksamaların olup olmadığını tespit etmeyi varsa bunları öğrenme-öğretme süreci içerisinde telafi etmeyi amaçlayan biçimlendirici değerlendirme. Sonuncusu ise programın sonunda öğrencinin hedef davranışları kazanma düzeyini belirlemek ve öğrenci hakkında genel bir sonuca varmak için yapılan düzey/sonuç belirlemeye yönelik değerlendirme.⁵²

Din öğretiminde uygulanan geleneksel değerlendirme yöntemlerinde konu merkeze alınıyor, genelde düzey/sonuç belirleme amaçlanıyor ve öğrencinin programın başındaki durumu, zekâ, yetenek ve kapasitesi gibi kişisel, psikolojik özellikleri dikkate alınmıyordu. Ancak son zamanlarda tüm eğitim alanlarında olduğu gibi din eğitiminde de psikolojinin verilerinden yararlanarak öğrenci merkezli alternatif değerlendirmeler artmıştır. Bu değerlendirmelerde öğrenciler ölçme değerlendirme sürecinde aktif olarak rol alırlar ve burada sürece ve ürüne dayalı ölçme değerlendirme yapılması önerilir.⁵³ Bu değerlendirmelerin ve yapılandırmacı yaklaşımların da etkisiyle alternatif değerlendirme metotları günümüzde daha fazla kullanılmaya başlanmıştır.

Alternatif değerlendirme metodunun gerçek yaşamla ilişkili ve öğrenci merkezli olması, öğrencinin bilgi ve becerilerini aynı biçimde okulun dışındaki gerçek dünyada da kullanabilmesi üzerine yoğunlaşması, öğrencilerin kendi öğrenme biçimlerini ve düşüncelerini analiz etmelerini sağlayarak öğrenciye kendine dönük düşünmeyi, kendini değerlendirmeyi ve sorumluluk almayı öğretmesi, ürün kadar sürecin de değerlendirilmesini dikkate alması, öğrencilere kendi kendini değerlendirme, sınav saatleriyle sınırlandırılmaksızın daha geniş bir zaman diliminde çalışma ve tekrar yapma, oluşturulan ölçütlere göre yeterlik derecelerini ortaya koyma gibi olanaklar sunabilmesi ve öğ-

⁵² Behçet Oral, “Öğretimde Verimlilik”, *Öğretim İlke ve Yöntemleri*, ed. Şeref Tan (Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 2016), 414; Demirel, *Kuramdan Uygulamaya*, 194.

⁵³ Yükseköğretim Kalite Kurulu (YÖKAK), *Öğrenci Merkezli Öğrenme-Öğretme ile Ölçme ve Değerlendirme* (Erişim 27 Nisan 2021).

rencileri birbiriyle iş birliği yapmaya teşvik etmesi onu ön plana taşımaktadır.⁵⁴

Öğretim programlarının ve buna bağlı olarak ölçme ve değerlendirme sürecinin herkese uygun, herkes için geçerli ve standart olması insanın doğasına terstir. Bu sebeple ölçme ve değerlendirme sürecinde azami çeşitlilik ve esneklik anlayışıyla hareket edilmesi şarttır. Öğretim programları bu açıdan bir yol göstericidir. 2024 DKAB Dersi Öğretim Programı (4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıf) bu sorumluluğu, öğrenciyi en iyi tanıyan kişiye yani öğretmene yüklemekte; ölçme ve değerlendirme uygulamalarının etkililiğini sağlamada öğretmenin öncelikli olduğunu dile getirmektedir. Programda öğrencilerin performanslarının dikkate alınıp değerlendirilebileceği, öğrenciyi öğrenmeye motive edecek, öğrenme-öğretme kuram ve yaklaşımlarıyla uyumlu, zamana ve öğrenciye göre esneklik gösterebilen ölçme ve değerlendirme araçları kullanılmıştır. Ölçme ve değerlendirme uygulamaları yapılandırılırken bu uygulamaların programın tüm bileşenleriyle uyum sağlamasına dikkat edilmiştir. Ayrıca programda ölçme değerlendirme araç ve yöntemlerinin çeşitliliğine önem verilmiş, bunlara yönelik önerilerde bulunulmuştur. Bu doğrultuda “Öğretmenler; açık uçlu, kısa cevaplı, eşleştirme, çoktan seçmeli, doğru-yanlış madde türleri, gözlem formları, kontrol listesi, dereceleme ölçekleri, dereceli puanlama anahtarları (rubrik), çalışma yaprakları ve yapılandırılmış grid gibi tamamlayıcı ölçme araçlarından yararlanabilirler. Ayrıca çıkış kartı, T diyagramı, karşılaştırma tabloları gibi araçlar ile performans görevi, proje ve yazılı-sözlü sınavlar kullanılabilir; öz, akran ve grup değerlendirme formları aracılığıyla öğrencilerin de değerlendirme sürecine etkin katılımı sağlanabilir.”⁵⁵ ifadelerine yer verilmiştir.

Sonuç ve Öneriler

Küreselleşmenin eğitim programlarını etkilediği, eğitimin daha çok iş dünyasının ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde düzenlendiği, geleneksel içerik

⁵⁴ Erol Karaca, “Ölçme ve Değerlendirmede Temel Kavramlar”, *Eğitimde ölçme ve Değerlendirme*, ed. Müfit Gömleksiz - Serdar Erkan (Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2010), 27-28; Oğuz Erbil vd., “Öğrenci Merkezli Eğitim Uygulama Modeli”, *İzmir İktisat Kongresi Eğitimde Uygulamalar Bölümü Tebliği* (Ankara: T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, 2004).

⁵⁵ MEB, *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı (4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıf)*, 9.

ve yöntemlerin bir kenara atıldığı, eğitim programlarının standartlaştırılması yoluyla merkezî kontrolün sağlanmaya çalışıldığı bir zeminde⁵⁶ 2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli DKAB Dersi Öğretim Programı'nın eğitim bilimsel açıdan önekilere nazaran daha titiz bir şekilde hazırlandığı söylenebilir. Nitekim programın içeriğine bakıldığında daha fazla günlük yaşamdan örnekler verildiği, öğrencinin gelişim seviyesinin ve ihtiyaçlarının daha fazla dikkate alındığı görülmektedir. İbadet ve ahlak alanlarında da bireyin hayatında daha sık karşılaştığı ve seviyesine uygun konulara programın ilk kısımlarında yer verilmiş ve öğrencinin ihtiyaçları dikkate alınmıştır. DKAB dersi öğretim programının felsefesinin ve kuramsal temellerinin içerisinde yer aldığı ortak bir metin hazırlanması önceki dönemlerde olmayan yeni bir uygulama olarak karşımıza çıkmaktadır. Böyle bir ortak metnin hazırlanmış olması da olumlu bir adım olarak değerlendirilmektedir.

2024 programında 2018 tarihli programa göre daha dengeli bir yol takip edilmekte ve bilmeye değil becerilere odaklanmış öğrenme çıktıları ile yapabilmeye önem verilmektedir. 2004 yılında bilgi aktarımına odaklanmış davranışçı eğitim anlayışından bilginin öğrencinin zihninde inşa edildiğini savunan yapılandırmacı yaklaşıma geçilerek konu merkezli program tasarımı esas alınmıştır. Aradan geçen 20 yılda gelişim odaklı eğitim programlarına devam edildiği ve bilgi aktarımını esas alan programların döneminin kapandığı söylenebilir. Ancak öğretmen adaylarının yetiştirilmesi sürecinde öğrenci merkezli program tasarımına yönelik etkinliklerin nasıl uygulanacağı konusundaki çalışmaların yeterli olmaması yeni dönemde sürecin yavaş ilerlemesinin nedenlerinden biri olarak görülebilir.⁵⁷

2024 yılında yayımlanan DKAB dersi öğretim programında öğrenci ve problem merkezli bir tasarımın esas alınması sosyal ve psikolojik faktörlerin dikkate alınmasını da beraberinde getirmiştir. Bu kapsamda programın geliştirilmesinde öğrencilerin gelişim ve hazır bulunuşluk düzeylerine, bireysel farklılıklarına, konuların günlük yaşam problemleriyle ilişkisine özen gösterilmiştir.

⁵⁶ Fahrettin Korkmaz, "Küreselleşmenin Eğitim Programlarına Etkileri", *Küreselleşen Dünyada Eğitim*, ed. Özcan Demirel - Serkan Dinçer (Ankara: Pegem Akademi, 2017), 178.

⁵⁷ Serkan Ünsal - Fahrettin Korkmaz, "Eğitim Programı Tasarımı Tercihlerine Yönelik Öğretmen Görüşleri", *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 13/1 (16 Nisan 2017), 286.

rılmıştır. Program bu konuda öğretmene geniş bir hareket alanı sunmuş ve esneklik sağlamıştır. Programda farklılaştırılmış öğretim uygulamalarıyla ilgili zenginleştirme ve destekleme bölümüne yer verilmesi de sosyal ve psikolojik özelliklere riayet edildiğini göstermektedir. Böylece öğretmen, öğrencilerin durumlarına ve seviyelerine uygun uygulamalara yer verecek sosyal ve psikolojik özelliklerini dikkate alacaktır. Programın içerik çerçevesi kısmına öğrenci merkezlik elden geldiğince yansıtılmış, dinin temel konularına ve öğrencilerin ihtiyaç hissedeceği ve günlük hayatında gereksinim duyacağı konulara ağırlık verilmiştir. Öğrenme-öğretme uygulamaları, öğrencilerin çevreleriyle daha fazla etkileşime girerek zengin öğrenme yaşantıları edinmelerine imkân sağlayacak şekilde kurgulanmıştır. Ölçme ve değerlendirme sürecinde sosyal ve psikolojik faktörlerin dikkate alınması için azami çeşitlilik ve esneklik anlayışıyla hareket edilmesi gerekir. Program bu sorumluluğu öğretmene yüklemiştir. Programda öğrencilerin performanslarının dikkate alınıp değerlendirilebileceği, öğrenciyi öğrenmeye motive edecek, öğrenme-öğretme kuram ve yaklaşımlarıyla uyumlu, zamana ve öğrenciye göre esneklik gösterebilen ölçme ve değerlendirme araçları önerilmiştir. Ancak bu konuda öğretmene geniş bir sorumluluk yüklenmekle birlikte her öğretmenin bu sorumluluğu yerine getirememesi öğrenciler arasında farkların oluşmasına yol açabilir. Ayrıca öğretmenin bu sorumluluğu yerine getirmek için hem lisans eğitimi sırasında hem de sonrasında iyi yetişmesini zorunlu hâle getirmektedir.

Günümüze gelince, 2024 programı gelişim odaklı olarak tasarlanmakla birlikte eklektik bir görüntü sunmaktadır. Bu eklektik yapının neden olduğu karmaşayı aşabilmek için içeriğin detaylandırılması tercih edilmiş ve program sade ve anlaşılır olmaktan uzaklaşmıştır. Ayrıca programın felsefesinde Türkiye'nin gerçekliğine işaret eden ruh, irfan, irade ve kalp kelimeleri kullanılırken gövde metinde beceri, eğilim, değer, okuryazarlık vd. kavramlara yer verilmekte ve eklektik görüntü pekiştirilmektedir. Asıl problemlilik nokta bu kavram ve kelimeler arasında köprüler kurulmamaktadır. Aslında bu eklektik görüntüden kurtulmanın yolu Türkiye'nin tarihi, kültürel, toplumsal ve eğitimsel gerçekliğini ve birikimini daha fazla esas almak olmalıydı. Böylece bu programı uygulayacak olan öğretmen ve öğrenciler kavram kargaşası yaşayacak ve programa göre hareket etmek daha mümkün hâle gelecekti.

Programla ilgili dikkat çekilmesi gereken bir nokta da derslerde öğrenci katılımının artırılmaya çalışılması, öğrencinin beceri temelli bir şekilde yaparak-yaşayarak öğrenmesinin hedeflenmesi öğretmeni pasif hâle getirmemektedir. Öğretmenin rehber rolü devam etmekte bunun yanında öğrenme çıktılarına ulaşabilmesi için öğrenciyi aktif kılacak çalışmalar planlaması ve öğrencinin dikkatini çekecek etkinlikler organize etmesi gerekmektedir. Ayrıca her üniteye eklenen okul temelli planlama ile öğretmenin sadece öğrenme-öğretme ve ölçme değerlendirme aşamalarında değil programın oluşturulmasında da aktif bir rol alması; öğrencilerin ve eğitim çevresinin özelliklerini programa yansıtması beklenmektedir. Özetle insanı merkeze alan, beceri temelli, probleme dayalı ve anlamlı öğrenme modellerine dayanan bir programın başarılı olması her şeyden önce dersin planlanmasından değerlendirilmesine, derste kullanılacak yöntemin belirlenmesinden sınıf yönetimine kadar ki her aşamada öğretmenin aktif olmasını, çaba göstermesini gerektirmektedir.

Din eğitimi ve öğretimi bireyin gelişimine katkı sağlarken içinde bulunduğu gelişimsel özellikleri, doğuştan getirdiği potansiyeli dikkate alan ve bunları sosyokültürel faktörlerle birleştirerek yararlı hâle getirmeye çalışan bir süreçtir. Ayrıca din eğitimi, eğitimle iş birliği yaparak bireyin toplumsallaşmasına, kültürlenmesine ve bireyselleşmesine katkı sağlar. Başka bir ifadeyle din eğitimi, bireyin doğuştan getirdiği din duygusunun geliştirilerek hayatına olumlu katkı yapabilmesine yardımcı olacak davranışları sistemli bir şekilde geliştirme faaliyetidir. Böylece din eğitimi, bireylerin dengeli ve sağlıklı bir hayat sürmelerine yardımcı olur. Bu çalışmanın temel dokümanı olan 2024 DKAB Dersi (4-8. Sınıf) Öğretim Programı'nın yukarıda ifade edilen hedeflere ulaşılmasında önemli ölçüde katkı sunduğu ifade edilebilir. Programın bu katkıyı sunmasında beceri ve problem merkezli bir program tasarımı modelini esas almasının etkili olduğu söylenebilir.

Maarif Modeli temelde bilgiyi etkin bir şekilde kullanma becerilerini kazandırmayı merkeze almaktadır. Bu durum akademik açıdan önemli bir adım olmakla birlikte bu becerileri edinecek olan insan kavramına bütüncül bir bakış açısıyla yaklaşmadığı görülmektedir. Her ne kadar Erdem-Değer-Eylem modeline program içerisinde yer verilse de burada yer alan değerlerin hangi ilkelere göre belirlendiği anlaşılamamaktadır. Dahası her değerın altında ya da bağlamında yer alan çok sayıda alt ya da ilişkili değer modeli oldukça

karmaşık hale getirmekte ve istifade edilmesini zorlaştırmaktadır. Halbuki değerler söz konusu olduğunda son derece basit ve uygulanabilir bir model ortaya konması beklenmektedir.

Bu çalışma çerçevesinde şu öneriler sıralanabilir:

◇ Din öğretimi program geliştirme uzmanları kendi eğitimsel kuramlarını belirlemeli ve bu doğrultuda ülkenin farklı bölgelerini de göz önünde bulundurarak alternatif eğitim durumları planlamalıdır.

◇ Din öğretimi program geliştirme uzmanları toplumun ihtiyaçlarının neler olduğunu bilmeli, bunlara göre programın hedeflerini ve içeriğini belirlemeli ve bu ihtiyaçları karşılayacak biçimde program geliştirmelidir.

◇ 2024 DKAB Dersi Öğretim Programı'nın başarısı her şeyden önce öğretmenin yetkinliğine ve çabasına bağlıdır. Bundan dolayı öğretmenin donanımını ve motivasyonunu artıracak faaliyetler gerçekleştirilmeli ve imkânlar sağlanmalıdır.

◇ Programın öğretmene geniş bir alan sunması hem bir risk hem de bir fırsattır. Öğretmenin bu konuda başarılı olmasında yeni uygulamaya giren öğretmen akademileri önemli katkılar sunabilir.

◇ Program tasarımında öğrenci ve konu merkezliliğin daha iyi sağlanması için öğretmene farklı bölgelerdeki dinî-toplumsal-kültürel özellikler hakkında bilgi verilmesi faydalı olabilir. Bu kapsamda programlara görev yapacakları bölgeye göre öğretmene yol gösterebilecek bazı ilave bilgi ve yönlendirmeler eklenebilir.

◇ Öğretmenin öğrenciler arasındaki fiziksel, bilişsel, duygusal ve kültürel farklılıkları göz önünde bulundurarak din öğretiminde kullandığı öğretim yöntem ve tekniklerini çeşitlendirmesi; içerik ve öğretim ortamını ayarlaması gerekmektedir.

◇ Öğrencinin ilgisinin derse yönelmesi dolayısıyla başarısının artması için din öğretiminde konunun aktarımında teknolojiye aktif bir şekilde başvurulması, zengin bir içeriğin aşamalılık ilkesine riayet edilerek ve daha fazla duyu organı dikkate alınarak sunulması gerekir.

Din öğretiminde psikolojinin/din psikolojisinin verilerinden yararlanarak öğrenci merkezli alternatif değerlendirmelere başvurulmalı, sürece ve ürüne dayalı ölçme değerlendirmeler merkeze alınmalıdır.

Kaynakça

- Bilgin, Beyza. “Din Öğretiminde Yeni Modeller”. *Cumhuriyetin 75. Yılında Türkiye’de Din Eğitimi ve Öğretimi*. Ed. Fahri Unan ve Yücel Hacaloğlu. Ankara: Türk Yurdu Yayınları, 1999.
- Bircan, Hasan Hüseyin. “Eğitim ve Felsefe -Eğitimin Doğal/İnsanî, Toplumsal ve Felsefî Temeli”. *Yüzcüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 40 (2018), 157-172.
- Çoşkun, Seyit – Taneri, Pervin Oya. “Öğretmen Adaylarının Eğitim Yaklaşımlarının Eğitim Felsefeleri Çerçevesinde Değerlendirilmesi”. *Dört Öge* 19 (2021), 29-48.
- Demeuse, Marc – Strauven, Christine. *Eğitimde Program Geliştirme Politik Kararlarından Uygulamaya*. trc. Yusuf Budak. Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 2016.
- Demirel, Özcan. *Eğitimde Program Geliştirme Kuramdan Uygulamaya*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 20. Basım, 2013.
- Demirel, Özcan. *Öğretimi Planlama ve Değerlendirme Öğretme Sanatı*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 7. Basım, 2004.
- Doğan, Recai – Tosun, Cemal. *İlköğretim 4. ve 5. Sınıflar İçin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretimi*. Ankara: Pegem Yayıncılık, 2. Basım, 2003.
- Doğan, Recai – Tosun, Cemal. *İlköğretim 6. 7. ve 8. Sınıflar İçin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretimi*. Ankara: Pegem Yayıncılık, 2003.
- Doğanay, Ahmet – Sarı, Mediha. “Öğretim Amaçlarının Belirlenmesi, İfade Edilmesi ve Uygun İçeriğin Seçimi”. *Öğretim İlke ve Yöntemleri*. Ed. Ahmet Doğanay. 37-82. Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 8. Basım, 2013.
- Erbil, Oğuz vd. “Öğrenci Merkezli Eğitim Uygulama Modeli”. *İzmir İktisat Kongresi Eğitimde Uygulamalar Bölümü Tebliği*. Ankara: T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, 2004.
- Erden, Münire. *Öğretmenlik Mesleğine Giriş*. İstanbul: Alkım Yayınları, 2001.

- Erkılıç, Turan Akman. "Eğitim Felsefeleri Açısından Köy Enstitüleri". *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 5/9 (Nisan 2013), 1-19.
- Ertürk, Selahattin. *Eğitimde Program Geliştirme*. Ankara: Meteksan Yayınları, 1994.
- Gurbetoğlu, Ali. "Eğitimde Program Geliştirme". Erişim: 24 Nisan 2021. <http://www.agurbetoglu.com/files/3.%20Program%20Geli%C5%9Ftirmenin%20Kuramsal%20Temelleri.pdf>
- Güven, Bülent. "Öğretim İlke ve Yöntemleriyle İlgili Temel Kavramlar". *Öğretim İlke ve Yöntemleri*. Ed. Şeref Tan. 2-37. Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 13. Basım, 2016.
- Hotaman, Davut. "Eğitim Programlarının Geliştirilmesinde Felsefenin Rolü". *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 13/2 (2017), 430-437. DOI: 10.17860/mersinefd.302409
- Karaca, Erol. "Ölçme ve Değerlendirmede Temel Kavramlar". *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme*. Ed. Müfit Gömleksiz - Serdar Erkan. 2-37. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2. Basım, 2010.
- Korkmaz, Fahrettin. "Küreselleşmenin Eğitim Programlarına Etkileri". *Küreselleşen Dünyada Eğitim*. ed. Özcan Demirel - Serkan Dinçer. 168-184. Ankara: Pegem Akademi, 2017. <https://doi.org/10.14527/9786053188407>
- Korkmaz, İsa. "Eğitim Programı: Tasarımı ve Geliştirilmesi". *Öğretim İlke ve Yöntemleri*. Ed. Ahmet Doğanay. 2-37. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 8. Basım, 2013.
- Köksal, Fatma Nur. "Öğretim İçeriğinin Seçimi ve Düzenlenmesi". *Öğretim İlke ve Yöntemleri*. Ed. Şeref Tan. 77-108. Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 8. Basım, 2012.
- Kula, Mustafa Naci. *Kimlik ve Din*. İstanbul: Ayışığı Kitapları, 2001.
- Küçükahmet, Leyla. *Program Geliştirme ve Öğretim*. İstanbul: Nobel Akademik Yayıncılık, 2009.
- Kümbetoğlu, Belkıs. *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma*, 3. Ankara: Bağlam Yayıncılık, 2012.

- MEB, Millî Eğitim Bakanlığı. *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı (4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıf)*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı, 2024.
- MEB, Millî Eğitim Bakanlığı. *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programı (İlkokul 4 ve Ortaokul 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar)*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı, 2018.
- MEB, Millî Eğitim Bakanlığı. *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı (Ortaöğretim 9, 10, 11 ve 12. Sınıflar)*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı, 2018.
- MEB, Millî Eğitim Bakanlığı. *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi (4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar) Öğretim Programı*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı, 2010.
- MEB, Millî Eğitim Bakanlığı. *Tebliğler Dergisi* (Ekim 2000), 915. <http://tebligler.meb.gov.tr/index.php/tuem-sayilar/viewcategory/64-2000>
- MEB, Millî Eğitim Bakanlığı. *Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Öğretim Programları Ortak Metni*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı, 2024.
- Oral, Behçet. “Öğretimde Verimlilik”. *Öğretim İlke ve Yöntemleri*. Ed. Şeref Tan. 399-432. Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 13. Basım, 2016.
- Pala, Aynur. “Öğretme ve Öğrenme Etkinlikleri”. *Öğretim İlke ve Yöntemleri*. Ed. Şeref Tan. 109-134. Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 13. Basım, 2016.
- Sönmez, Veysel. *Program Geliştirmede Öğretmen El Kitabı*. Ankara: Anı Yayıncılık, 19. Basım, 2020.
- Şahin, Hasan Hüseyin. *Eğitimde Program Geliştirme ve Öğretim İlke ve Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 4. Basım, 2020.
- Şenyuva, Emine. “Hemşirelik ve Hemşirelik Eğitimi Felsefesi”. *Hemşirelikte Eğitim Süreci*. Ed. Hülya Kaya. 22-51. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi, 2020.
- Tan, Şeref. “Öğretim Hedeflerinin Belirlenmesi”. *Öğretim İlke ve Yöntemleri*. Ed. Şeref Tan. 35-78. Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 13. Basım, 2016.

- Tok, Şükran. "Öğretme-Öğrenme Strateji ve Modelleri". *Öğretim İlke ve Yöntemleri*. Ed. Ahmet Doğanay. 129-160. Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 8. Basım, 2013.
- Tok, Türkay N. "Etkili Öğretim İçin Yöntem ve Teknikler". *Öğretim İlke ve Yöntemleri*. Ed. Ahmet Doğanay. 161-237. Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 8. Basım, 2013.
- Topses, Gürsen. *Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 3. Basım, 2009.
- Tosun, Cemal. *Din Eğitimi Bilimine Giriş*. Ankara: Pegem Yayıncılık, 5. Basım, 2011.
- Ünsal, Serkan - Korkmaz, Fahrettin. "Eğitim Programı Tasarımı Tercihlerine Yönelik Öğretmen Görüşleri". *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 13/1 (16 Nisan 2017), 275-289. <https://doi.org/10.17860/mersinefd.305977>
- Varış, Fatma. *Eğitimde Program Geliştirme: Teori ve Teknikler*. Ankara: Alkım Yayıncılık, 1976.
- Yanpar Yelken, Tuğba -Yavuz Konokman, Gamze. "Program Geliştirmede Hedefler". *Eğitimde Program Geliştirme ve Değerlendirme*. Ed. Behçet Oral ve Taha Yazar. 273-298. Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 2017.
- YÖKAK, Yükseköğretim Kalite Kurulu. *Öğrenci Merkezli Öğrenme-Öğretme ile Ölçme ve Değerlendirme*. Erişim 27 Nisan 2021 <https://portal.yokak.gov.tr/makale/ogrenci-merkezli-ogretim-olcme-ve-degerlendirme/>